

کردار نيك

سمتدار نيك

پندار نيك

فرهنگ ايران باستان

بخش نخست

نگارش

پورداود

- سرنسبسه : یوردلود، ابراهیم، ۱۳۴۷ - ۱۳۶۴
- تنوای و نام بنیدلور : فرهنگ ایران باستان/ نگارشی ابراهیم یوردلود
- مستخصای بشر : نهرای: دنیای کتاب، ۱۳۸۲.
- منشجیات ظاهری : بیست و ششمی، ص ۲۷۲
- شایک : ۹۶۴-۳۴۶-۲۲۳-۴
- یاردانفت : چاپ قلی: اساطیر، ۱۳۸۰
- یاردانفت : فهرست نویسی براساس اطلاعات قبا،
- یاردانفت : کتابخانه: ص، دو - پنج: همجنس به صورت زیر نویس
- موضوع : ربای لوسایی - ولزنامه ها
- موضوع : فارسی - ریشه شناسی - نامها
- ریشه بدی کتیره : ۱۳۸۲، ۲۰۹، ۲۰۶۲۱۸
- ریشه بدی نویسی : ۱۳۸۲
- شماره کتابشناسی ملی : م ۱۰۰-۸۶

نام کتاب : فرهنگ ایران باستان

نویسنده : ابراهیم یوردلود

ناشر : دنیای کتاب

نوبت چاپ : اول

تیراژ : ۵۰۰ نسخه

تاریخ نشر : ۱۳۹۰

چاپ : ایران

قیمت : ۸۰۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۳۴۶-۲۲۳-۹

تهران : میدان بهارستان، خیابان کمال الملک، روبروی وزارت ارشاد، پلاک ۲۲

تلفن : ۳۳۹۵۱۸۴۰-۳۳۹۵۲۵۷۵

کتاب فرهنگ ایران باستان از نوشته‌های بسیار گرانبه‌ای استاد روانشاد پورداود است که از همان نخستین سالهای انتشار کمیاب گشت و چون همواره کارهای چاپ نشده استاد در زیر چاپ بود فرصتی برای چاپ دوباره آن دست نمی‌داد.

استاد در سخنرانی‌های خود درباره فرهنگ ایران باستان هیچگاه مطلبی را دوباره نمی‌گفت و بر آن بود که درباره فرهنگ کهن ایران سالها میتوان بی‌بازگویی سخن گفت و یادداشت‌های فراوان در این زمینه داشت.

از همین یادداشت‌ها که در زمانی بدرازای پنجاه سال فراهم آمده بود، این کتاب و کتابهای هرمزدنامه و اناهیتا فراهم آمد. استاد روانشاد دخترزاده‌های خود را بسیار گرمی میداشت و کتابهای هرمزد نامه و اناهیتا بنام دو نواده وی نامگذاری شد و همواره در اندیشه داشت کتابی دیگر بنام نواده دیگرش آرش نامگذاری شود. گفتارهای این کتاب نیز فراهم شده بود ولی همه آن گفتارها با دیگر نوشته‌های استاد درباره سوشیانت و سیستان پس از درگذشتش ناپدید گشت. امید است آرزوی استاد را که بارها درباره آن با من سخن گفته بود، بتواند روزی برآورد و از میان یادداشت‌های پراکنده‌اش کتابی بنام آرش فراهم آورد. در زمینه فرهنگ ایران باستان کتاب دیگری بنام زین‌افزار بی‌چاپ رسیده است که آن نیز در سلسله نوشته‌های پورداود تجدید چاپ خواهد گشت و این بخش از نوشته‌های پورداود پنج کتاب را در بر خواهد گرفت.

چاپ این گنجینه را مدیون عنایت جناب آقای دکتر هوشنگ
نهادندی رئیس ارجمند و دانشمند دانشگاه تهران است. مهر ایشان
به استاد بزرگ‌باعث آمد که در دانشگاه پهلوی شیراز در زمان زندگی
استاد، تالاری با شکوه بنام تالار پورداد بر پا کردند و در دانشگاه
تهران تجدید چاپ مجموعه آثار استاد بیامردی ایشان انجام پذیرفت.
این پرورده کوچک استاد، از سوی خود و همه شاگردان و
دوستان آن روانشاد، از ایشان سپاس فراوان دارد.

در چاپ دوباره این کتاب کوشش شد تا نادرستی‌های چاپی که
در چاپ اول روی داده بود درست شوند و این کار از روی غلطنامه
پایان کتاب توسط دوست دانشمند آقای محمد روشن که از شاگردان و
یاران استاد بود انجام گشت. از ایشان برای این یاری سپاس بسیار
دارد.

بهرام فره‌وشی
استاد دانشگاه تهران

فهرست مندرجات

حروف لاتینی که در مقابل برخی از حروف فارسی و عربی -
برگزیده شده است يك

کتابهایی که از آنها در این نامه استفاده شده است دوچ هیجده
دیباچه نورده-بیست و شیش

میهن ۱-۱۶- واژه میهن در اوستا ۳- ۹، میهن جزء نامهای

شهرها ۹-۱۲؛ لغت میهن در ادبیات فارسی ۱۲-۱۴

دساتیر ۱۷-۵۱- لفظهای ساختگی دساتیر در آثار متأخرین ۲۱-۲۵؛

دساتیر چیست و از کجا پیدا شده ۲۵- ۲۹؛ مندرجات

دساتیر و پیغمبران دساتیر ۳۱- ۳۶؛ نمونه ای از جملات

دساتیر ۳۷-۳۸؛ نمونه ای از دستور آسانی دساتیر ۴۱-۴۳؛

چگونه لفظهای دساتیر ساخته شده ۴۶-۴۷؛ چند لغت از

دساتیر ۴۷-۴۸

نامهای دوازده ماه ۵۲-۸۴- فروردین ۵۳-۵۵؛ اردیبهشت ۵۵-۵۷

خرداد ۵۷- ۵۸؛ تیر ۵۸-۵۹؛ امرداد ۵۹-۶۰؛ شهریور

۶۰-۶۲؛ مهر ۶۲-۶۵؛ آبان ۶۵- ۶۹؛ آذر ۶۹-۷۰؛ دی

۷۰-۷۲؛ بهمن ۷۲-۷۸؛ اسفند ۷۸-۸۴

واژه فرهنگستان ۸۵- ۹۰- وجه اشتقاق فرهنگ ۸۵-۸۷؛ پیوستن

کلمه ستان با اسم معنی و ذات ۸۷- ۹۰

رادی ۹۰-۱۰۲- رادی در اوستا ۹۲-۹۶؛ رادی در نوشتهای پهلوی ۹۷-

۹۹؛ دهش و رادی در جشنهای دینی ۹۹- ۱۰۱

دیری - خط ۱۰۲-۱۷۷- مناسبات ایران زمین با بابل و آشور ۱۰۲-۱۰۶

وجه اشتقاق واژه دیری ۱۰۹- ۱۱۳، خط در داستان ایران

۱۱۴-۱۱۶، سومرواکد ۱۱۶-۱۲۸، خط میخی هخامنشی
۱۲۸-۱۳۲، الفبای فینیقی ۱۳۲-۱۴۳، الفبای یونانی ۱۴۳-
۱۵۰، الفبای آرامی ۱۵۰-۱۶۱، سریانی ۱۶۱-۱۷۷، ۱۷۷-۱۶۱

خرفستر (جانوران موزی) ۱۷۸-۲۰۱، جانوران در دین برهمنی
۱۷۹-۱۸۰؛ جانوران در دینهای دیگر ۱۸۰-۱۸۰، دستور
دینی درباره خرفستران در اوستا ۱۸۱-۱۸۹، خرفستران در
نوشته‌های دینی بهلوی ۱۹۰-۱۹۴: خرفستر کشتن ایرانیان
بنا باختر نویسدگات یونانی و رمی ۱۹۴-۱۹۵، نامه‌های
خرفسترانی که در اوستا بجا مانده است ۱۹۷-۲۰۱
سک ۲۰۲-۲۱۹، سک در تاریخ ۲۰۵-۲۰۷، وجه اشتقاق کلمه
سک ۲۰۷-۲۰۹، سک در اوستا ۲۱۰-۲۱۷، سک در

نوشته‌های بهلوی ۲۱۷-۲۱۹
اسب ۲۲۰-۲۹۵، اسپست ۲۲۳-۲۲۴، نامه‌هایی که با واژه اسب
ترکیب یافته ۲۲۷-۲۲۹، کیشور (Kassites) ۲۳۳-۲۳۴
اسب نزد مصریها و اقوام دیگر قدیم ۲۳۵-۲۳۹، گردونه و
سکها Scythes ۲۳۹-۲۴۲، اسب و گردونه در اوستا
۲۴۳-۲۵۶، اسب در نوشته‌های بهلوی و پارسی ۲۵۶-
۲۶۶، اسب در کارنامه ایران باستان ۲۶۶-۲۷۹، اسب: پرورشگاه
اسبها ۲۸۰-۲۹۵

شاهین = آله ۲۹۶-۳۱۴، وجه اشتقاق ۲۹۶-۲۹۹، عقاب در تاریخ
ایران ۲۹۹-۳۰۲، شاهین یا عقاب در اوستا ۳۰۲-۳۰۸
سیمرغ ۳۰۸-۳۱۳، همای ۳۱۳-۳۱۴

خروس ۳۱۵-۳۲۸، اشتقاق ۳۱۵-۳۱۷، خروس در اوستا
و نوشته‌های بهلوی ۳۱۷-۳۲۲، خروس در حدیث و داستان و تاریخ

۳۲۳-۳۲۸

حروف لاتینی که در مقابل برخی از حروف الفبای فارسی و عربی برگزیده شده است

برای اینکه واژه های اوستایی و فرس هخامنشی که در این نامه
بکار رفته ، درست تلفظ شود ، با حروف لاتینی هم نگاشته شده است
اما برخی از آن حروف که خاورشناسان باعلامات مخصوصی بکار میبرند
و نگارنده نیز در تلفظات دیگر خود بکار برده ام ، در چاپخانه های تهران
یافت نمیشود . بنابراین حروف ذیل برگزیده شده است : th بجای ث
اوستایی (ث عربی) ؛ C یا tch = ج ؛ X یا Kh = خ ؛ j = ج مثل
تلفظ j انگلیسی ؛ j = ژ مثل تلفظ j فرانسه ؛ dh = ذ ؛ gh = غ
Sh = ش ؛ U = او مثل U آلمانی و Ou فرانسه ؛ Z = ز مثل Z
فرانسه .

چون : thwaxsha ؛ چیتر tchithra ؛ چخر Cakhra ؛
خرفستر Khrafstra ؛ خشایه Kshāyatiya ؛ ورغ Vazagha ؛ سوغد
Sughdha ؛ اوستر Ushtra ؛ جهی Jahī ؛ آوژدان avej-dana

کتابهایی که از آنها در این نامه استفاده شده است

- ۱ الآثار الاراميه فى لغته الموصل العاميه (تالیف داود الجلسى. موصل ۱۳۵۴ هجرى)
- ۲ آثار الباقیه عن القرون الخالیه (ابوریحان بیرونی) لیبزیک ۱۹۲۳
- ۳ اخبار الطوال (دینوری) مصر
- ۴ اسرار التوحید (محمد بن المنور السبئی) طهران ۱۳۱۳ شمسى
- ۵ بیست مقاله (محمد قزوینی) جزء دوم طهران ۱۳۱۳
- ۶ تاریخ بخارا (نرشخی) تهران
- ۷ تاریخ بلعبی چاپ هند
- ۸ تاریخ طبری نگاه کنید به Nöldeke
- ۹ تاریخ سرجان ملکیم چاپ هند
- ۱۰ تحفه حکیم مومن تنکابنی طبع سنه ۱۲۹۰
- ۱۱ التنبیه والاشراف (مسنودی) قاهره ۱۳۵۷
- ۱۲ جغرافیای تاریخی ایران (بارتولد) ترجمه سردادور طهران ۱۳۰۸
- ۱۳ جمهره اللغة (ابن درید) نگاه کنید به Siddiqi
- ۱۴ حدود العالم طهران ۱۳۵۲ نگاه کنید به Minorsky
- ۱۵ حیاة الحیوان (دمیری) مصر
- ۱۶ دبستان المذاهب هند
- ۱۷ دساتیر هند
- ۱۸ روایات داراب هرمزدیار بمبئی نگاه کنید به Dhabhar
- ۱۹ روضة الصفا (میرخواند) هند
- ۲۰ زرتشتنامه (زرتشت بهرام بژدو) بطرزبورغ ۱۹۰۴
- ۲۱ السامی فی الاسامی (المیدانی)
- ۲۲ سنی ملکوک الارض والانبیاء (حمزة اصفهانی) برلین

۲۳ شارستان چهارچمن (بهرام بن فرهاد بن اسفندیار) سبئی ۱۲۲۳
یزدگردی

۲۴ شاهنامه فردوسی

۲۵ صد در نشر و صد در بندهش بیهقی ۱۹۰۹

۲۶ فارسنامه (ابن البلخی) کمبریج ۱۳۳۹

۲۷ فتوح البلدان (بلاذری) مصر ۱۳۵۰

۲۸ فرهنگها: اسدی- جهانگیری- سرودی (خطی) - رشیدی (خطی)
برهان قاطع- برهان جامع- انجمن آرا و غیره

۲۹ فقه الفقه (علی عبدالواحد وافی) الطبعة الثانية قاهره ۱۳۶۳

۳۰ الفهرست (ابن اللدیم) مصر

۳۱ قابوسنامه طهران ۱۳۱۲

۳۲ قرآن

۳۳ کتاب البلدان (ابن الفقیه) لیدن ۱۳۰۲

۳۴ کتاب المسالك والممالك (ابن خردادبه) لیدن ۱۳۰۶

۳۵ کتاب الملل والنحل (شهرستانی) بیهقی ۱۳۱۴

۳۶ کتاب التنبيه على حدوث التصحيف (حمزة اصفهانی) نسخه خطی

۳۷ گنج دانش (محمد تقی خان حکیم) طهران ۱۳۰۵

۳۸ مجمل التواريخ طهران ۱۳۱۸

۳۹ مروج الذهب (مسعودی) قاهره ۱۳۴۶

۴۰ معجم البلدان (یاقوت) نگاه کنید به Meynard

۴۱ معجم ما استعجم (ابوعبیده البکری الاندلسی) جزء اول

قاهره ۱۹۴۵

۴۲ منوچهری و گویندگان دیگر: عنصری، نظامی و مسعود

سعد سلمان

۴۳ ناسخ التواریخ جلد اول طهران

۴۴ نزهة القلوب (حمدالله مستوفی) لیدن ۱۳۳۱

۴۵ نودوزنامه (خیام) طهران ۱۳۱۲

۴۶ وفيات الاعیان (ابن خلکان) طهران

کتابهایی مانند دساتیر و دبستان المذاهب و شارستلن و برهان
قاطع و انجمن آرای ناصری و تاریخ سرجانت ملکم و ناسخ التواریخ
و چند دیوان شعر متأخرین که در این فهرست یاد نگردیده ،
فقط از برای مقالة دساتیر مورد مراجعه بوده و بجز در اینگونه موارد
مخصوص ، دیگر قابل استفاده نیستند .

کتابهایی که از آنها در این نامه استفاده شده است

(متن اوستا)

Zendavesta or The Religious Books of the ۴۷
Zoroastrians, edited by N. L. Westergaard. Vol. I. -
Copenhagen 1852-54

Avesta, Die Heiligen Schriften der Parsen, ۴۸
im Grundtext Sammt der Huzavâresh-übersetzung,
herausgegeben von Friedrich Spiegel. 2 Bände. wien,
1853-1858

Avesta, Die Heiligen Bücher der Parsen, ۴۹
herausgegeben von Karl F. Geldner. 3 Bände.
Stuttgart 1845

Vendidâd, Avesta Text with Pahlavi Transla- ۵۰
tion, edited by Hoshang Jamasp, Vol. I The Texts
vol II Glossarial Index, Bombay 1907

The Yashts, Bombay 1925 ۵۱

از برای ترجمه اوستانگاه کنید بفهرست کتابها، مؤلفین: بارتولومه
؛ Bartholomae؛ دارمستتر Darmesteter؛ ده‌مارله De Harlez؛
ریخلت Reichelt؛ اشپیکل Spiegel لومل Lommel؛ ولف Wolff

= نامه های پهلوی =

ارداویرافنامه؛ اردشیر بابکان؛ بندهش؛ چشکبهای زادسپرم؛
نامکبهای منوچهر؛ دینکرد؛ شایست نه شایست؛ ماتیکان شترنگ؛
ماتیکان هزار داستان؛ ماتیکان یوشت فریبات؛ یادگار زریران؛
داستان دینیک؛ مینوخرد؛ شهرستانهای ایران.

از برای متن و ترجمه آنها نگاه کنید بفهرست کتابها، مؤلفین:

بارتلمی Barthelémy : نولدکه Nöldeke ; انتیا Antia ; یوستی Iusti ;
 وست West ; سنجانا Sanjana ; بلسارا Bulsara ; اسا Asa ;
 هوک Haug : تاوادیا Tavadia ; انگلساریا Anklesaria ;
 مارکوارت Marquart .

فهرست نامه های نویسندگان یونان و روم

و خاورشناسان و دانشمندان *

- Ammianus Marcellinus . übersetzt von Carl Büchele . Stuttgart 1853-4 ۵۲
 Andrees : Handatlas, 6 . Auflage, Bielfeld und Leipzig 1914 ۵۳
 Anklesaria, Ervad Tahmuras : The Dadistan i Dinik Part I, Bombay ۵۴
 Anklesaria, Behramgore T. : Karnama-i Artakhshîr-î Pâpakân . Bombay 1935 ۵۵
 Antiâ, F. K. : Kâr-nâmak-i Artakhshîr Pâpakân, Bombay 1900 ۵۶
 Asa, Destur Hoshang J. and Haug, Martin : Arda Viraf, Gosht-i Fryano and Hadokht-Nask, Bombay, London 1872 ۵۷
 Bailey, H. W. : Zoroastrian Problems in the Ninth-Century Books, Oxford 1943 ۵۸
 Barthélemy, M. A : Artâ Virâf-Nâmak. Paris 1887 ۵۹

* در طی این نامه ، در بسیاری از موارد ، غلطیهای باسامی این کتب در مطبعه روی داده است در این فهرست و در غلطنامه اصلاح شده است

- Bartholomae, Christian : Altiranisches Wörterbuch. Strassburg 1904 ٦٠
- » Zum Altiranischen Wörterbuch ٦١
Nacharbeiten und Vorarbeiten. Strassburg 1906
- » Gatha's des Awesta. Strassburg 1905 ٦٢
- » Awestasprache und Altpersisch ٦٣
(Grundriss der Iranischen Philologie, herausgegeben von wilh. Geiger und Ernst Kuhn) 1. Band I. Abteilung
Strassburg 1895-1901
- Bharucha, Sh. D. The Dasâtir. Bombay 1907 ٦٤
- Bauer, Hans : Der Alte Orient, Band 36 ٦٥
Heft 1/2 Der Ursprung des Alphabets. Leipzig 1937
- Berthelot, Andre : L'Asie Ancienne. Centrale et Sud-Orientale, Paris 1930 ٦٦
- Bettany G. T. : World's Religions. London 1890 ٦٧
- Bible تورات و انجيل ٦٨
- Brehms Tierleben Säugetiere- 2. Band. 3 Auflage. Leipzig u. Wien 1900 ٦٩
- Brion, Marcel : La Résurrection des Villes Mortes. Paris 1937 ٧٠
- Bulsara, S. J. : The Mâtikân ê Hazâr Dâstastân. Bombay 1937 ٧١
- Burnell, A. C. : Pahlavi inscriptions in Sout India. Mangalore 1873 ٧٢

- Cameron, George G. : History of Early Iran ۷۲
Chicago 1935
- Christensen, Arthur: Le Regne du Roi Kawâdn I ۷۴
et le Communisme Mazdakite. Kobenhavn 1925
- › U' Iran sous les Sassanides. ۷۵
Copenhagen 1936
- Clemen, Carl: Die Griechischen und Lateinischen ۷۶
über die Persische Religion. Giessen 1920
- › Die Nichtchristlichen Kulturreligionen ۷۷
Leipzig u. Berlin 1921
- Dhabhar, Ervad Bamanji N. : The Persian ۷۸
Rivayats. Bombay 1932
- Dhalla, M. N. Zoroastrian Civilization. New- ۷۹
york 1922
- › Zoroastrian Theologie. New-york ۸۰
1914
- Darmesteter, James : Etudes iraniennes . ۸۱
Paris 1883
- › Le Zand - Avesta, 3 volumes ۸۲
Paris 1892-1893
- Dastur Hoshang Memorial Volume. Bombay 1918 ۸۳
- Delitzsch, Fridrich : Die Sprache der Kossäer. ۸۴
Leipzig 1884
- › Assyrische Handwörterbuch. ۸۵
Leipzig 1896
- › Entstehung des ältesten Schriftensystem ۸۶
oder Der Ursprung der Keilschriftzeichen. Leipzig 1897

- > Babel und Bibel. Stuttgart 1904 ٨٧
 Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der ٨٨
 Wissenschaften, Band 34. Wien 1890
 Drower. E. S. : The Mandaen; of IraQ and ٨٩
 Iran. Oxford 1937
 Encyclopédie de L' Islâm, Tome I. Leyde-Paris 1913 ٩٠
 Tome II 1927 Tome III 1936 Tome IV 1934
 Eipper, Paul : Die Gelbe Dogge Senta. ٩١
 Berlin 1936
 Fick, August: Vergleichendes Wörterbuch der ٩٢
 Indogermanischen Sprachen. 4. Auflage
 Göttingen 1909
 France, R. H. : Das Leben der Pflanze, ٩٣
 IV Band. Stuttgart 1911 ; VII Band 1913
 Jackson, A. V. Williams: Zoroaster, The ٩٤
 prophet of Ancient Iran. New-york 1901
 > Persia Past and Present, New- ٩٥
 york 1906
 Jeffery, Arthur: The Foreign Vocabulary of the ٩٦
 Our'ân. Baroda 1938
 Jeremias, Alfred: Handbuch der Altorientalischen ٩٧
 Geisteskultur. Leipzig 1913
 > Allgemeine Religions-Geschichte. ٩٨
 München 1918
 Journal of the K. R. Cama oriental Institute ٩٩
 No. 10. Bombay 1927
 > > > > No. 20. Bombay 1932 ١٠٠
 > > > > No. 23. Bombay 1932 ١٠١

- Justi, Ferd. : Bundehesh . Leipzig 1868 ١٠٢
- Geschichte des Alten Persiens. ١٠٣
Berlin 1878
- Iranisches Namenbuch. Marburg ١٠٤
1895
- Geschichte Irans. (Grundriss der ١٠٥
Iranischen Philologie II Band). Strassburg 1896-1904
- Galling, Kurt : Der Alte Orient , Band 36- ١٠٦
Heft 3/4 Syrien in der Politik der Achämeniden
bis 448 V. Chr. Leipzig 1937
- Geiger, Wilhelm : Pehleviversion des Ersten ١٠٧
Capitels des Vendîdād. Erlangen 1877
- Aogemadaêcâ. Erlangen 1878 ١٠٨
- Ostîrânische Kultur. Erlangen 1882 ١٠٩
- Yâtkâr-i Zarîrân 1890 ١١٠
- Gray, Louis : The Foundations of the Iranian ١١١
Religions- The Journal of K. R. Cama Oriental Institute
No. 5. Bombay
- Grube, Wilhelm : Religion und Kultus der ١١٢
Chinesen. Leipzig 1910
- Gutschmid, Alfred Von : Geschichte Irans und ١١٣
Seiner Nachbarländer .. Tübingen 1888
- Halevy. L'Origine des Ecritures Indiennes. ١١٤
Paris 1886
- Harlez, C. De : Avestâ, Livre Sacré du ١١٥
Zoroastrisme. Paris 1881

- Hartmann, L. M. und Kromayer, J. : Römische ۱۱۶
Geschichte. Gotha 1919
- Herodotos. übersetzt von F. Lange. Leipzig; ۱۱۷
» Traduction de Larcher. Paris
- Hehn, Victor : Kulturpflanzen und Haustiere ۱۱۸
8. Auflage. Berlin 1911
- Herzfeld, Ernst E. : Archaeological History of ۱۱۹
Iran. London 1935
- Homer, Ilias, übersetzt von Johann Voss. Berlin ۱۲۰
- Horn, Paul : Grundriss der Neupersischen ۱۲۱
Etymologie. Strassburg 1893
» Neupersische Schriftsprache ۱۲۲
(Grundriss der Iranischen Philologie I. Band,
2. Abteilung). Strassburg 1898-1901
- Hoefer, M. Ferd. . (L'Univers) Chadée, ۱۲۳
Assyrie, Médie, Babylonie, Mésopotamie, Phénicie,
Palmyrène. Paris 1852
- Hübschmann, H. : Persische Studien. Strass- ۱۲۴
burg 1895
- Klauber, Ernst Georg: (Weltgeschichte) ۱۲۵
Geschichte des Alten Orients. Gotha 1919
- König, F. W. : Relief und Inschrift des Königs ۱۲۶
Dareios I am Felsen von Bagistan. Leiden 1938
- Labourt, I. : Le Christianisme dans l' Empire ۱۲۷
Perse Sous la Dynastie Sassanid . Paris 1904
- Laufer, Berthold : Sino-Iranica (Anthropologi- ۱۲۸
cal Series, Vol. XV. No. 3). Chicago 1919

- Lommel, Hermann: Die yāsht's des ۱۲۹
Avesta. Göttingen-Leipzig 1927
- Marquart (= Markwart) Josef: Untersuchungen ۱۳۰
Zur Geschichte von Iran, Heft I Göttingen 1896; Heft II
Leipzig 1905
- « A Catalogue of the Provincial Capitals ۱۳۱
of Eranshahr, edited by Messina. Roma 1931
- « Erānshahr, nach Geographie des Ps. ۱۳۲
Xorenaci. Berlin 1901
- Meillet, A : Trois Conférences Sur les Gāthā de ۱۳۳
l'Avesta. Paris 1925
- Ménant, M J . : Les Ecritures Cuneiformes ۱۳۴
Paris 1864
- Meyer, Eduard : Geschichte des Altertums ۱۳۵
I. Band, 2. Hälfte, 5. Auflage. Stuttgart und Berlin. 1926;
III Band. Stuttgart 1937
- Meynard, Barbier de : Dictionnaire ۱۳۶
Géographique, Historique et Littéraire de la Perse.
Paris 1861
- Minorsky, V. : Hudud al Alam, Translated ۱۳۷
and Expl. London 1937
- Modi Jivanji Jamshe'dyi : The Barelief of ۱۳۸
Behrām Gour and the Horse in Ancient Irān
Bombay 1895
Religious Ceremonies and Customs of ۱۳۹
the Parsees. Bombay 1922

- » Asiatic Papers, Part IV. Bom.bay 1929 ١٤٠
 Modi Memorial Volume, Bombay 1930 ١٤١
 Nöldeke, Th. Tabari. Leyden 1879 ١٤٢
 » Artachshir-i Pâpakân Göttingen 1879 ١٤٣
 » Aufsätze zur Persischen Geschichte- ١٤٤
 Leipzig 1887
 » Das Iranische Nationalepos (Grund- ١٤٥
 riss der Iranischen Philologie II Band). Strassburg
 1896-1904
 Nyberg, H. S. : Hilfsbuch des Pehlevi, I ١٤٦
 Text und Index Upsala 1928; II Glossar. Upsala 193
 Patel, Manilal : Die Dâna-stuti's des Rigveda- ١٤٧
 Marburg 1929
 Pausanias : übersetzt von Schubart, 3 Auflage. ١٤٨
 Berlin
 Pavry, Jal Dastur C. : Zoroastrian Doctrine ١٤٩
 of A Future Life. New-york 1926
 Perrot, Georges et Chipiez, Charles : Histoire ١٥٠
 de l' Art dans L' Antiquité, Tome V. Paris 1890
 Plinius, Traduit par M. E Littré ١٥١
 Plutarque Vies des Hommes Illustres, Traduc- ١٥٢
 tion nouvelle par Alexis Pierron. Paris 1843
 Prasek, Justin V. : Geschichte der Meder und ١٥٣
 Perser I Band Gotha 1906 ; II Band Gotha 1910
 Reichelt, Hans : Avesta Reader , Texts, Notes, ١٥٤
 Glossary and Index. Strassburg 1911

- Sanjana, P. B. and Sanjana, D. P. : The Dinkard, ۱۰۰
edited and translated . Volumes I- XIX . Bombay
1874-1928
- Seemann, Otto : Mythologie der Griechen ۱۰۶
und Römer, Leipzig 1910
- Seignobos , Ch. Histoire du Peuple Romain. ۱۰۷
Paris 1909
- SiddiQi, A. : Ibn Duraid and his Traiteiment ۱۰۸
of Laon Words, Allahabad 1930
- Schaeder, Hans-Heinrich : Urform und ۱۰۹
Fortbildungen des Manichäischen Systems, in der Biblio-
thek Warburg. Vorträge 1924-1925 . Leipzig 1927
- Scheftelowitz, I : Die Altpersische Religion ۱۶۰
und das Judentum . Giessen 1920
- Sherwood, W. and pemberton R. E. K. : ۱۶۱
Greek and Latin Sources for Zoroastrianism (K. R.
Cama Oriental Institute No. 14) Bombay 1929
- Sehwarz, Paul : Iran im Mittelalter nach den ۱۶۲
Spiegel, Friedrich : Alexandersage bei den ۱۶۳
orientalen . Leipzig 1851
- Arabischen Geographen. Leipzig 1896-1929
- » Heiligen Schriften der Parsen, ۱۶۴
3 Bände. Leipzig 1852-1863
 - » Commentar über Das Avesta 2 Bände ۱۶۵
Wien 1864-1868
 - » Erânische Alterthumskunde, 3 Bände ۱۶۶
Leipzig 1871-1878

- « Arische Periode. Leipzig 1887 ۱۶۷
- « Die Altpersischen Keilinschriften. ۱۶۸
Leipzig 1881
- Spiegel Memorial Volume. Bombay 1908 ۱۶۹
- Soltau, Wilhelm: Orientalische und Griechische ۱۷۰
Geschichte. Breslau 1913
- Strabon: Traduction Nouvelle par Amédée ۱۷۱
tardieu. Paris 1909
- Streck, Maximilian: Seleucia und Ktesiphon. ۱۷۲
Leipzig 1917
- Sykes, Percy: A History of Persia 2 Vols. Third ۱۷۳
Edition. London 1930
- Tavadia, Jehangir C. Shâyast-nê-Shâyast. ۱۷۴
Hamburg 1930
- thukydides: übersetzt von Johan David ۷۰
Heilmann. Leipzig.
- Tomaschek, W. : Zur Historischen Topog - ۱۷۶
raphie von Persien 2 Bände. Wien 1885
- Unvala, Jamsheedji Maneckji: Neryosangh's ۱۷۷
Sanskrit Version of the Hôrn yast (yasna 9-11)
Vienna 1924
- » Observation on the Religion of the ۱۷۸
Partians. Bombay 1925
- Zeitschrift der Deutschen Morgenländische ۱۷۹
Gesellschaft (ZDMG) Band 21. Leipzig 1867

- ZDMG Band 3 2 Leipzig 1878 ۱۸۰
- « Band 4 2 » 1841 ۱۸۱
- « Band 4 4 » 1890 ۱۸۲
- « Band 4 6 » 1892 ۱۸۳
- Zimmer. Heinrich : Akkadische Fremdwörter . ۱۸۴
Leipzig 1917
- Voigt : Die Wertung des Tieres in der Zarathushtrischen Religion . München 1937 ۱۸۵
- Vullers: Lexicon Persico Latinum. Bonna, Tomus ۱۸۱
I 1855; Tomus II 1864
- Waddel, L. A. The Aryan Origin of the Alphabet. ۱۸۷
London 1927
- Wagner, Wilhelm und Fritz Baumgarten : ۱۸۸
Hellas. Leipzig 1902
- Weissbach, F. H. : Die Keilinschriften der ۱۸۹
Achämeniden. Leipzig 1911
- « Die Keilinschriften am Grabe des ۱۹۰
Darius Histaspis. Leipzig 1911
- West, E. W. : Sacred Books of the East = SBE ۱۹۱
(edited by F. Max Müller) Vol, V : Pahlavi Texts
Part I : The Bundahis, Bahman yast and Shâyast
lâ Shâyast. Oxford 1880
- SBE . Vol . XVIII Part II. The Dâtistân-î ۱۹۲
Dînîk and The Epistles of Mânukihar.
Oxford 1882

- Vol. XXIV, Part III : Dinâ-i Mainôg ۱۹۳
Khird, Sikand-Gûmânîk Vigâr, Sad - Dar,
oxf. 1885
- Vol. XXXVII, Part IV contents of the ۱۹۴
Nasks,oxf . 1892
- Vol . XLVII . Part V: Marvels of ۱۹۵
Zoroastrianism, oxf. 1897
- West, E. W. : Mainyo-i-Khard-The Pazand ۱۹۶
and Sanskrit Texts. Stuttgart-London 1871
- : Pahlavi Literature (Grundriss der ۱۹۷
Iranischen Philologie II Band). Strassburg
1896—1904
- Wolff, Fritz : Avesta; Die Heiligen Bücher ۱۹۸
der Parsen. Strassburg 1910
- Glossar Zu Firdosis Schahname . ۱۹۹
Berlin 1935
- Paul: Handbuch der Religionsgeschichte. ۲۰۰
Wurm,Calw und Stuttgart 1908
- Xenophon: Kyrupädie, übertragen von Woyte ۲۰۱
Leipzig 1911;Traduction de Gail. Paris
- Anabasis (Retraite des Dix - Mille) ۲۰۲
Traduction de Gail. Paris .
- L'Anabase, commentaire historique et ۲۰۳

Militaire. par Colo. Arthur Boucher. Paris 1913

وهروت وارانگ، تألیف مارکوارت که در صفحه ۱۶۴، یاداشت شماره ۹۰، از آن یاد کردیم پس از انجام کار این نامه بدست نگارنده رسیده و موقع استفاده از آن گذشته بود:

Wehrot und Arang, Untersuchungen Zur Mythischen und Geschichtlichen Landeskunde von Ostiran von Josef Markwart. herausgegeben von Hans Heinrich Schaeder. Leiden E. J. Brill 1938

دیباچه

بنام دادار بخشاینده و مهربان

در این نامه کوششی شده که برخی از آثار فرهنگ یاتمدن ایران باستان نموده شود. دوره این فرهنگ از آغاز تاریخ ایران تا پایان پادشاهی خاندان ساسانیان است. در این زمینه پنهانور که بیش از هزار و پانصد سال گردش زمانه بر آن گذشت و بیش از هزار و سیصد سال از آن روزگار دور مانده‌ایم، بیاد آوردن گذشته‌ها آسان نیست. پس از دست یافتن تالیان بایران و پیش آمدن گزندهای سهمناک دیگر چون یورش مغول و تاخت و تاز تاتار، هیچ چیز در این کشور آنچنان که بود بجای نماند. آنچه داشتیم از این آسیبهای اهریمنی رنگ و روی دیگر بخود گرفته پراکنده و پریشان گردید یا اینکه یکسره نابود شد. از میان این فرو ریختگیها گذشتن و راهی بسوی آثار پیشینیان جستن و آنها را بدرستی باز شناختن و از فرهنگ و زندگی نیاکان نام و نشانی یافتن، راهی است بس ناهموار و کاری است بس دشوار. اما از این سختیها نباید هراسید و دست از دامن کوشش کشید. این کار هر چند پرریخ و فرا آورده آن ناچیز باشد، باز بآن میارزد که در این روزگار تیره و تاریک روزنه از ایران باستان بروی فرزندان این مرز و بوم بگشاییم و راه و رسم نیاکان نامدار را بنمایانیم تا پی گم شده خود روند و میراث مقدس پدران خویش جویند. راست است که پس از پیمودن راه پر پیچ و خم و در نور دیدن ویرانها و گذشتن از بیغولها و مفاکها که ایران کنونی را از ایران باستان

امیدوارم بیاری خداوند جلد دوم و سوم این نامه بدسترس دوستاران ایران باستان گذاشته شود و تا باندازهٔ پیاپی فرهنگ دیار دیرین خود پی بریم و دریابیم که این فرهنگ، ارزش فرهنگ جهانی دارد، چه ایرانیان در رساندن تمدن مخصوص خود و تمدن اقوام کهنسال دیگر، بجهانیان، میانجی برارنده و خوبی بودند.

در هنگام کشورگشایی مادها، از پایان سدهٔ هشتم پیش از میلاد و از پی آنان با سرکار آمدن هخامنشیان، ایرانیان بر زمینهای باستانی مانند ایلام و آشور و بابل و آسیای صغیر و سوریه و مصر و بخشی از هند دست یافتند و تمدن ایرانی دوش بدوش تمدن اقوام دیگر قدیم از کرانهٔ سیحون و مرچین تا حبشه و نوبه و از کرانهٔ سند تا دریای اژه Egée بگردش در آمد و تا هفت سده پس از میلاد هم راه خود پیمود و در همه جا آثاری بجای گذاشت و هنوز میتوان برخی از آنها را نشان داد. بویژه نفوذ مردمان دودشهای بزرگ و خورد کنونی یکی از آثار مهم آن دوران است. غرض از نگارش این نامه نمودن آثار همین فرهنگ است باسند و مأخذ نه گراف گویی و آمیختن حس و غرور ملی بوقایع علمی و تاریخی. آری دیار خاموش کنونی روزی مشعلدار تمدن شرق و غرب جهان بود و در انتشار آن سهمی بسزاداشت و یکی از عوامل مهم تمدن گیتی بشمار است. باصدا گزندی که باین مرز و بوم رسید، نمیتوان دریافت که چگونه روزی ایران آبادان و از فروغ ایزدی برخوردار بود و میتوانست روشنی و فروغی هم بدیگران رساند هر چند تندبادهای حوادث روزگار چراغی را که ایرانیان دلیر و پارسا در این میهن بر افروختند، خاموش ساخت، اما هنوز در آثار پراکنده

و پریشان آنان در کاخ تاریخ جهان روشن است آنچنان که میتوان روزگار درخشان گذشته را دید و راه تاریک روزگار آینده را با آن روشن ساخت

اگر نگارنده کم مایه بتواند در این زمینه راهی بسوی فر و فروغ ایران باستان بگشاید و خدمتی بمیهن فرسوده خویش کند، خود را از ایرانیانی خواهد پنداشت که باندازه نیرو و توانایی خود تکلیفی بجای آورده باشد شاید برخی از خوانندگان این نامه پرسند: چرا پیش از انجام کار تفسیر اوستا بتألیف دیگری پرداختی؟

توکاری که داری نیاورده سر چرا دست یازی بکار دگر
گذشته از اینکه اوستا هم یکی از گرانبهاترین و کهنترین آثار فرهنگ ایران باستان است، تاریخچه کاری که با شوق سرشار بآن دست بردم و با افسوس و دریغ فراوان دستم از آن کوتاه مانده این است: پس از سالها مطالعه در زمینه مزدیسنا، در مهرماه ۱۳۰۴ خورشیدی بهند رفته در بمبئی مرکز پارسیان، هوای نامازگار آنجا را بردباری کرده بتفسیر اوستا پرداختم و در همانجا با کار و کوشش شبانه روزی گاتها و نخستین جلدیشتها را انتشار دادم. در خرداد ماه ۱۳۰۷ پس از برگشت بآلمان بتفسیر بخشهای دیگر اوستا دست بردم و در سه جلد که عبارت باشد از دومین جلد یشتها و خرده اوستا و نخستین جلد یسنا با انجام رسانیدم و مانند دو جلد نامبرده پیش در بمبئی انتشار یافت جلد دوم یسنا را در هشتم اردیبهشت ۱۳۱۴ خورشیدی (= ۲۹ آوریل ۱۹۳۵ میلادی) از برلین برای چاپ به بمبئی فرستادم و تا کنون دوازده سال از آن تاریخ میگذرد هنوز آن کتاب که شامل تفسیر یسنا و چهار فصل یسنا و یسنا و چهار فصل

و بسپرد میباید در گوشه‌ای از بمبئی مانده است پس از تفسیر چهاربخش از اوستا و سر آمدن چندین سال و بهتر شناختن نامه آسمانی، در یافتن گاتها که دشوارترین بخش اوستاست آنچنانکه باید بفارسی در نیامده و حق این کهترین آثار کتبی ایران و سراسر جهان ادا نشده بود از اینرو بتفسیردوی آن پرداختم و با کوشش و رنج بسیار کار آنرا پایان رسانده در ۱۳ مهرماه ۱۳۱۶ خورشیدی (= ۴ نوامبر ۱۹۳۷ میلادی) به بمبئی فرستادم. نیمی از کار تفسیر و ندیداد که آنهم بخشی است از اوستا در برلین ساخته شده و امید داشتم که در همانجا با انجام رسانم و آنچه در نه جلد تفسیر اوستا تا گفته مانده در جلد دهم گفته آید تا آنچنانکه باید بآیین مزدیسنا برخوردیم اما دولت ایران آن وقت اجازه نمیداد که پولی از ایران بخارجه فرستاده شود؛ بساچار پس از سالهای بلند از اروپا رخت بر بسته در روز ششم اردیبهشت ۱۳۱۷ وارد تهران شدم. چنانکه دیده میشود عمری در سر تفسیر اوستا سر آمد و پس از گذشتن هزار و سیصد سال نخستین بار نامه آسمانی این کشور بفارسی کنونی گردانیده شده است شاید هم دیگر کسی باین زودیا پیدا نشود که از همه چیز بگذرد و عمر گرانمایه خود را در معنویات سر آورد. مجلدات این تفسیر که دارای مقالات بسیار و یادداشت‌های بیشمار است رو به مرافقه بیش از سه هزار صفحه بزرگ است اما پایان کار: جلد دوم یسنا، چنانکه یاد کردم در بمبئی است و هنوز بیجاخانه هم نرفته است و جلد و ندیداد همچنان نیمه کار مانده است اگر هم باتمام میرسید ناگزیر بایستی بنده بفرستم و همانجا بماند و رفیق گوشه عزلت جلد دوم یسنا شود زیرا در ایران وسایل طبع کتابی که در بسیاری از موارد باید واژه‌های اوستایی و پهلوی بخط اوستایی و پهلوی نوشته شود

ممکن نیست دومین تفسیر گاتها را پس از ماندن سالها در بمبئی شروع بچاپ کردند تا اینکه جنگ بزرگ دومی از پی رسید و در هنگام شش سال نبرد سهمگین نمونه‌ها راه دور پیموده از برای تصحیح بنظر نگارنده میرسید و بر میگشت و بسا هم در راه کم میشد. پس از سالها انتظار که کار آن ساخته و پرداخته شد و بایستی از زندان چاپخانه آزاد شده بگردش افتد، آسیب دیگری فرارسید، آن چاپخانه در ۲۸ تیر ماه ۱۳۲۴ (= ۱۹ ژوئیه ۱۹۴۵) آتش گرفت و آن تفسیر هم بدم آتش سوزان رفت. این تفسیر دومی گاتها که در دو جلد است، رویمرفته بیش از هفتصد صفحه بزرگ است. نخستین بخش آن دارای متن اوستایی و ترجمه فارسی و چند مقاله و توضیحات است. بخش دوم آن دارای دوهزارویکصد و پنجاه و هشت (۲۱۵۸) یاد داشت است و خود جدا گانه يك فرهنگ (قاموس) اوستایی است. در این دوسال گذشته چندین بار دوستان از بمبئی بنگارنده نوشته‌اند که شاید بتوانند چند جلدی از تفسیر دومی گاتها را از میان چندین هزار جلد سوخته نجات دهند اما تاکنون اثری از این رستگاری ندیدم. نگفته خود پیدا است که تاجه اندازه تلخ و ناگوار است اینچنین حاصل کوشش عمری را از دست دادن. بازیانی که در این کردند اهریمنی بردم و با آزر دگی و افسردگی که دچار آن شدم، و با کوتاه آمدن دوستان بمبئی در انتشار مجلدات دیگر این تفسیر باز نخواستم در ادای تکلیف خود نسبت بهم مینانم کوتاه آیم و خدمت ناچیز خود را در انتشار این نامه دریغ دارم. این نامه که بهمت دوست پاك سرشتم آقای ارباب شاهجهان گودرز و برادران از اعضاء انجمن زرتشتیان تهران بطبع رسیده مایه درود و سپاسگزاری نگارنده است از خداوند خواستارم که این را در

مردان را پاداش نيك دهد و از زندگي خوش و سرافراز برخوردار كند
 همچنين از انجمن زرتشتيان تهران و رئيس ارجمند آن دوست گراميم
 آقای ارباب رستم گيو نماينده مجلس سياسكزارم . كار تصحيح اين نامه
 با آقای محمد ديرسياقي و آقای محمد كيوان پور مكري بوده كه هريك
 بنوبه خود رنجي بردند و وقتي صرف كردند از اين دوشا كرد فاضلم
 سياسكزارم و اميدوارم همواره در اينگونه خدمات كامياب گردند. موضوع
 برخي از مقاله هاي اين نامه در سالهاي پيش در چند مجله انتشار يافت
 اما هيچيك از آنها بآن صورت باقي نمانده و مطالبی بآنها با ذكر مأخذ
 افزوده گرديده است اميد است اين نامه مقبول افتد و نگارنده را با انتشار
 جلد دوم و سوم آن دلگرم سازد و تا باندازه ای آسيمي كه درهند بمجلدات
 تفسير اوستا رسیده جبران شود .

مراميد راهست دامر فراه درختي است بررفته بابرگ و شاخ
 هرآنكه كه شد خشك شاخی برآوی برويد يكي نيز بارنگ و بوی
 (اسدي طوسي)

پورداود

تهران امرداد ماه ۲۵۵۹ مادی = ۱۳۳۶ خورشیدی *

* از تاريخ مادی كه سال گشايش نينوا ، پایتخت آشور است بدست
 سومين پادشاه ماد هوو خستر Huvakhshatra (Cyaxares) در بخش
 دوم اين نامه سخن خواهيم داشت .

‘ بيست و شش ‘